

POROČILA

FRAGMENT VAZE KULTURNE SKUPINE BÜKK, NAJDEN V VLAŠKI JAMI (?)

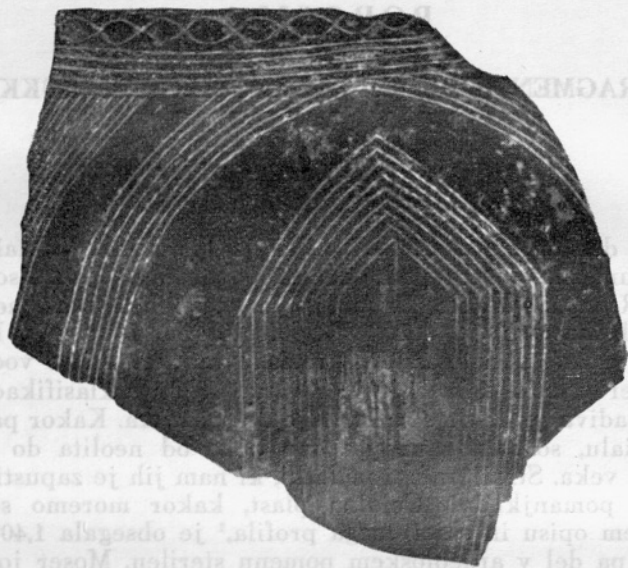
Josip Korošec

Velik del kulturnega gradiva, ki je bil odkrit v Vlaški jami (v literaturi znana tudi pod imenom caverna di Petirosso in pod imenom Rothgartl-Höhle, kakor jo je posebno Moser imenoval v svojih publikacijah) je danes v Speleološkem muzeju v Postojni. Že zaradi dokaj nesistematičnih raziskovanj, ki jih je vodil v tej jami Moser v letih 1886, 1890 in 1892 do 1898, je klasifikacija najdenega gradiva gledé na stratigrafijo dokaj težka. Kakor pa vidimo po materialu, so zastopane pač vse dobe od neolita do poznega srednjega veka. Stratigrafski podatki, ki nam jih je zapustil Moser, so dokaj pomanjkljivi. Celotna plast, kakor moremo soditi po Moserjevem opisu in skici enega profila,¹ je obsegala 1,40—1,60 m. Od te je pa del v arheološkem pomenu sterilen. Moser jo deli na 6 horizontalnih plasti, od katerih je predvsem pomembna plast »b«, ki je pa le ca. 30 cm debela. Ta vsebuje kulturne prazgodovinske keramične ostaline, pepel, žganino in različne kosti. Plast »a« pa predstavlja mlajši humus s kosi sten, raznimi kovinskimi objekti in keramiko zgodnjega in tudi poznejšega srednjega veka ter z rimskimi ostalinami. Ta plast je prav tako komaj 15—20 cm debela. Plast »c«, ki leži pod plastjo »b«, pa predstavlja nekakšen zbit pepel, pomešan z ogljenino in raznimi koščeni in kamnitnimi artefakti. Tudi ta plast je le kakih 15 cm debela. Naslednja plast »d«, debela okoli 40 cm, vsebuje posamezne klane kosti in obdelano rogovje. Zadnja plast »e«, 40—60 cm debela, ima prav tako nekaj kosti in rogovja. Plast »f« bi naj pa predstavljala že jamsko dno. Seveda je pa to tudi vse kar vemo o splošni stratigrafiji in prav tako o stratigrafiji posameznih predmetov. Iz vsega je razvidno samo toliko, da se keramične ostaline nahajajo le do globine kakih 50 cm, kjer pa moramo računati s tem, da so v više ležeči plasti ostaline že rimske in pa zgodnesrednjeveške. Še večja

¹ Moser, Der Karst und seine Höhlen, Triest 1899, 55 in sl., sl. 9.

zmeda je pa nastala, ker 1886.—1898. leta odkopano gradivo ni bilo inventarizirano, niti katalogizirano. Tako tudi precej pomanjkljiva objava Vlaške jame z zelo skromnim ilustracijskim materialom² na žalost ne bo mogla nuditi zadostne opore pri obdelavi gradiva.

Te negativne momente, ki jih danes občutimo pri gradivu iz Vlaške jame, omenjam le zato, ker sem pri pregledovanju arheo-

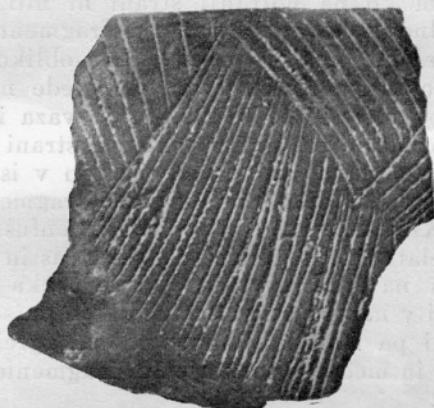

Sl. 1

loškega gradiva leta 1951 našel tudi fragment keramike, ki po svoji izdelavi in ornamentiki pripada kulturni skupini bükk, in sicer bükk I. periodi po Tompi (sl. 1). Fragment pripada posodi kroglaste oblike s prav slabo označenim vratom. Na posodi so navpični trakovi s sedmimi in več paralelno vrezanimi črtami, ki tvorijo v zgornjem delu lok. Na delu vratu pa je vodoraven trak iz 5 vodoravno vrezanih črt, a pod ustjem sta dve sekajoči se valovnici, ki tvorita verigo. Velikost fragmenta $10,0 \times 11,1$ cm. Posoda je bila črne barve in sijajno zglajena. Fragment pa ima posebno na notranji strani in na robovih precej močno plast sige. Zato je nesporno, da je bil fragment najden v neki jami ali pa na takšnem mestu, kjer se je na njem mogla nabrati siga v precej močni plasti. Ne vemo pa, kje so ga našli in od kod je bil prinešen ter dobil mesto med gradivom iz Vlaške jame. Da tega fragmenta niso mogli najti v sami Vlaški jami, potrjuje nekoliko momentov, med njimi

² I. c., 50 sl.

tudi ta, da ga Moser nikjer ne omenja in da šteje za najlepši keramičen fragment povsem drug objekt.³ Res je pa tudi, da Moser dokaj pomanjkljivo citira fragmente keramike, med katerimi ni ravno mnogo izredno zanimivih primerov. Drugi moment, ki nasprotuje temu fragmentu je, da bi bil to za sedaj edini takšen fragment, najden v kraških jamah. Lahko bi seveda domnevali tudi možnost importa za časa trajanja bükki kulture, kar bi omogočilo zelo pomembne in zanimive sklepe tako glede na relativno krono-

Sl. 2

logijo našega kraškega materiala, kakor tudi glede na druge momente. Kolikor moremo danes presoditi, imamo v neolitu importirane predmete, najsi so pridobljeni z zamenjavo ali pa po kaki drugi poti, tudi v Vlaški jami, enako kakor v Predjami, v Betalovem spodmolu in na drugih mestih našega krasa. Predvsem je to za enkrat obsidian. Vendar pa on ni ogrskega izvora, od izvira Tise, ampak je italskega izvora, v kolikor ne bi bila morda točna Moserjeva vest, da so pri kopanju temeljev za vilo Hütterott na sv. Andreju pri Rovinju našli kose obsidiana.⁴ Doslej nisem mogel dobiti nobenih podatkov o točnosti Moserjeve vesti, ako niso tu našli le nekaj nuklejev, ki so bili prav tako tja prinešeni. Najmočnejši argument, da tegale fragmenta niso mogli najti v Vlaški jami niti v kaki drugi kraški jami, je pač velikanska geografska oddaljenost naših kraških jam od doslej ugotovljenega centra in mesta širjenja te kulturne skupine.

Med drugim keramičnim gradivom neolitske dobe v Vlaški jami je predvsem po ornamentiki zanimivih več fragmentov, od

³ l. c., 64 sl., sl. 13—15.

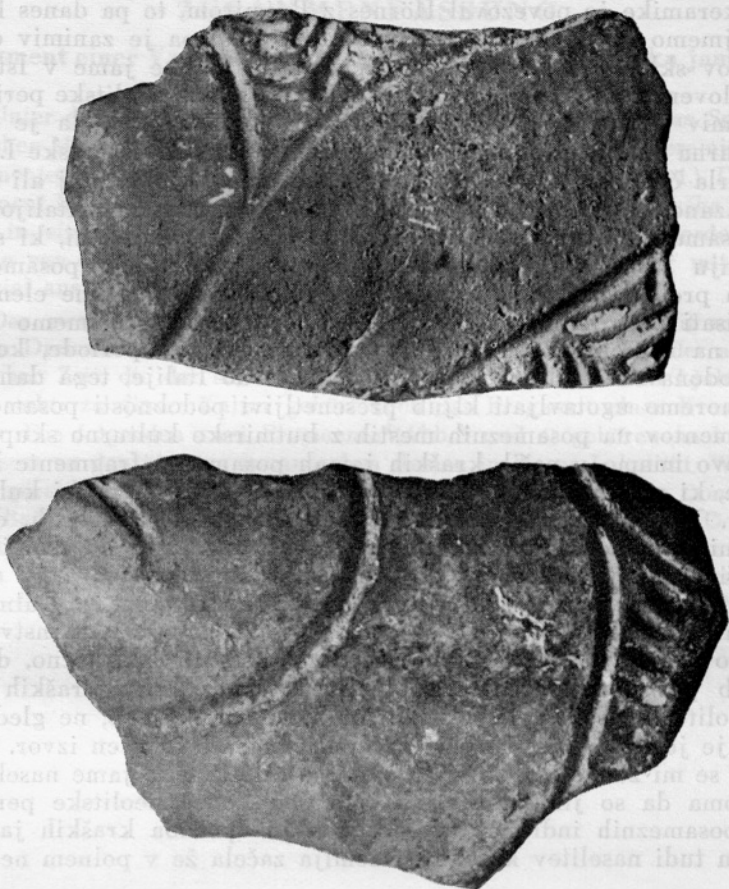
⁴ l. c., 56.

katerih bom tu omenil le tri, ki pripadajo dvem različnim posodam. Prvi fragment pripada polkroglasti skodeli z nekoliko navznoter upognjenim ustjem in je sivočrne barve (velikost fragmenta $5,7 \times 5,4$ cm). Posoda je bila ornamentirana z visečimi črtkanimi trikotniki. Poleg tega so bili črtkasto izpolnjeni tudi prazni trikotni prostori, od katerih so bili nekateri, kakor vidimo po ostankih, izpolnjeni tudi z drugačnimi linijami (cikcakastimi?). Vaza je izdelana precej grobo in nepravilno. Zemlja je pa pomešana z zrcni kremenovca in peska. Na zunanji strani je mehanično zglajena, medtem ko na notranji strani ni niti popolnoma zravnana (sl. 2). Polnemu neolitu imenovani fragment več ne pripada, temveč morda celo že kasnejši dobi. Točno obliko posode je prav tako težko ugotoviti predvsem zato, ker glede na neenakomerno debelino stene posode ni izključeno, da je vaza imela tudi ročaj. V najboljšem primeru pa že po tehnični strani fragment lahko časovno uvrstimo v eneolitiko dobo, nekako v isti čas, kamor bi mogli uvrstiti tudi v Vlaški jami najdeno fragmentirano kupo na nogi s šapami (Kreuzfusschale oziroma Lappenfusschale).⁵ Tako bi ta fragment v relativni kronologiji zastopal čas in ustrezal kulturi, ki je zastopana na Ljubljanskem barju. Neka povezava bi se morda našla tudi v načinu ornamentike, ki je pa seveda lahko tudi le navidezna, ali pa morda tudi popolnoma zgrešena. Zveze med tem fragmentom in med prej omenjenim fragmentom bükk kulture pa ni nikakršne.

Že bolj koncu neolita pripadata tudi dva fragmenta večje posode, verjetno terine, ki je bila sivkastorjave barve. Ohranjena fragmenta pripadata delu z največje periferije. Zunanja površina vaze je bila sijajno zglajena, medtem ko je bila notranja le grobo zglajena. Zemlja, iz katere je bila posoda izdelana, je bila pomešana z drobnimi zrcni peska oziroma kremenovca (velikost fragmentov $7,9 \times 9,3$ in $5,7 \times 8,5$ cm). Ohranjeni deli ornamenta, ki je krasil vazo, kažejo na spiralni motiv. Vrezi so izredno široki in sorazmerno tudi globoki, narejeni z bolj topim predmetom. Trake spirale so bile deloma prazne, deloma pa izpolnjene s podolgovatimi vdolbinami, mestoma celo z nekoliko daljšimi črtami, ki so razporejene tako, da predstavljajo cikcakast motiv. V nekaterih vdolbinah je ohranjena tudi še sivkasta snov, verjetno nekdanja inkrustacija (sl. 3 in 4). Vse kaže, da je bilo, po neki Moserjevi risbi sodeč, več fragmentov iste vaze.⁶ Ne glede na druge keramične objekte, najdene v Vlaški jami, ki so med tamkajšnjim kulturnim gradivom, shranjenim v speleološkem muzeju v Postojni, spadajo ti fragmenti vsekakor vsaj med najstarejše kulturne ostaline, oziroma med najstarejše keramične objekte, v kolikor niso

⁵ l. c., 64, sl. 12, T. II, 64.

⁶ l. c., 78, sl. 18.

Sl. 3 in 4

res najstarejši. Značaj teh fragmentov je pa tak, da jih moramo povezati s podonavskimi neolitskimi kulturami, nikakor pa ne z apeninskimi ali pa celo s sicilijanskimi. Ne mislim tukaj, da je potrebno povezovati celotno gradivo, najdeno v Vlaški jami, s podonavskim kulturnim krogom, temveč da je poleg zgornjih treba tako povezati le še neko število, ki ga tu nisem omenil. Toda tudi t. i. venetska kulturna skupina ima nekaj karakterističnih elementov, s katerimi bi bilo možno povezati naša dva fragmenta. Mislim pa, da je to vsaj za sedaj manjšega pomena. Seveda je pa nemogoče, zgolj na temelju tega izvajati daljnosežnejše sklepe, dokler ni raziskano celotno ozemlje našega krasa in celotno ustrezno gradivo, ki je danes še dokaj pomanjkljivo publicirano. Omenjeni

tip keramike je povezoval Hörnes z Butmirom, to pa danes lahko sprejmemo le v širšem pomenu besede.⁷ Pač pa je zanimiv drugi njegov sklep, po katerem naj bi se naše kraške jame v Istri in na Slovenskem Primorju naselile šele pod konec neolitske periode.⁸ Zanimiv je tudi vidik Laviose-Zambotti,⁹ ki sklepa, da je tiška kulturna skupina, katero označuje kot podaljšek vinčanske I. faze, prodrla čez Istro tudi v severno Italijo. Danes je že bolj ali manj dokazano, da je slavonska kulturna skupina prodrla v Italijo vsaj s posameznimi elementi, bodisi da so njeni nosilci sami, ki so po mnenju Laviose-Zambotti bili Indoevropejci, vsaj v posameznih delih prodrli globoko v Italijo, bodisi da imamo takšne elemente pripisati drugim naključjem, vplivu itd. Koliko pa smemo računati na takšen prodor tudi že v času neolitske periode, ko naj bi podonavske kulturne skupine dosepele do Italije, tega danes še ne moremo ugotavljati kljub presenetljivi podobnosti posameznih fragmentov na posameznih mestih z butmirsko kulturno skupino.¹⁰ Gotovo imamo v naših kraških jamah posamezne fragmente keramike, ki res kažejo na neolitski podonavski in balkanski kulturni krog. Vendar se mi pa vidi po mnogih drugih elementih, da so takšni in podobni objekti v zelo slabem razmerju do drugih. Ti drugi elementi pa kažejo na precejšnjo samostojnost. Tudi eventualna povezava z neolitskim kulturnim krogom v Dalmaciji (Hvar I) za sedaj še ni mogoča, čeprav nekateri znanstveniki iščejo tudi zvezo s kraškimi jamami.¹¹ Zato ni izključeno, da bo kljub posameznim morebitnim povezavam kultura kraških jam v neolitu le predstavljala nekakšno posebno skupino, ne glede na to, kje je treba iskati njene začetne elemente in njen izvor. Prav tako se mi zdi le malo verjetno, da so bile kraške jame naseljene, oziroma da so jih uporabljali šele pod konec neolitske periode. Po posameznih indicijah bi sodil, da je uporaba kraških jam in s tem tudi naselitev kraškega ozemlja začela že v polnem neolitu.

⁷ Jahrbuch der K. K. Zentral-Kommission 1905, 47, 49. Hörnesova hipoteza je popolnoma razumljiva na tedaj še slabo raziskanem ozemlju.

⁸ l. c., 47.

⁹ Laviosa-Zambotti, Ursprung und Ausbreitung der Kultur, 1950, 222. — Laviosa-Zambotti, Le più antiche culture agricole europee, 1945, 414 sl.

¹⁰ Jahrbuch, d. Z. K. 1905, 48, sl. 117.

¹¹ Germania 1939, 217 in sl.

ZUSAMMENFASSUNG

Fragment einer Vase der Bük-Kultur, gefunden in Vlaška jama (?)

Unter dem Materialfunden aus Vlaška jama — heute in dem Speläologischen Museum in Postojna — befindet sich unter anderen keramischen Fragmenten auch ein zur Bük-Kultur gehöriges Fragment (Abb. 1.). Dieses Fragment konnte jedoch keineswegs weder in der Grotte von Vlaška jama noch in einer anderen von unseren Karstgrotten gefunden werden, es musste von anderswoher ins Museum gelangen, wo es zufällig mit dem Material aus Vlaška jama vermischt wurde.

Das zweite Fragment (Abb. 2), Stück einer Terrine, ist mit schraffierten Dreiecken ornamentiert. Der Verfasser verbindet es mit der aeneolithischen Zeit, die der slawonischen bzw. der Moorkultur von Ljubljana nahe steht; zu dieser Kultur gehört auch das Fragment einer Kreuzfusschale. Die folgenden zwei Fragmente (Abb. 3 und 4) gehören nach dem Verfasser zu den ältesten keramischen Resten in dieser Lokalität. Wegen ihrer spiralischen Ornamentik könnte man sie vielleicht mit dem Donau — bzw. Balkankulturkreise verbinden. Trotz allen Elementen des Donaukulturkreises, die in den Karstgrotten gefunden werden, meint der Verfasser, dass die hiesige Istrienkultur eine selbstständige Gruppe darstellt, die auch nicht mit der Hvar-Kultur in Verbindung gebracht werden kann.

